

Ontmoetingskunst

Ik moet bekennen dat ik nog nooit van ontmoetingskunst had gehoord, voordat Eric Hagoort mij vroeg om vanavond een paar woorden tot u te richten. Maar dat is niet het enige: in Erics verhelderende essay *Goede bedoelingen* lees ik tot mijn schrik dat de hausse van de ontmoetingskunst ook alweer voorbij is. Het enige wat ik u dus zal kunnen bieden is mosterd na de maaltijd. Gelukkig zijn we daar in de filosofie wel aan gewend: de uil van Minerva vangt zijn vlucht pas aan bij het invallen van de schemering, schreef Hegel niet voor niets.

Toch moest ik naar aanleiding van de ontmoetingskunst niet meteen aan Hegel denken. Mijn eerste associatie was met de *Kronieken van Bustos Domecq*, een hilarisch werkje uit de jaren zestig van Jorge Luis Borges en Adolfo Bioy Casares, dat naar ik vrees op mijn relatie met de moderne kunst een blijvend stempel heeft gedrukt.

In deze kronieken worden op zeer hoogdravende toon allerlei bizarre modernistische kunstwerken en projecten behandeld. Zo is er een schilder die straatbeelden van Buenos Aires schildert, heel zorgvuldig en realistisch (omdat hij vindt dat de kunstenaar een vakman moet zijn), maar deze vervolgens weer even zorgvuldig wegpoetst, waarna het doek wordt bedekt met zwarte schoensmeer. De oorspronkelijke voorstelling blijkt nog alleen uit de titel. En uit de prijzen van de schilderijen, want die variëren 'al naar gelang de details in kleurschakering, perspectief, compositie, et cetera, van het uitgewiste werk'.

Ook is er een theatermaker, die het toneel met zijn podium, zijn requisieten en dialogen de doodsteek toebrengt, door onder mom van een 'universeel theater' alles tot toneel uit te roepen. Of zoals Bustos Domecq de lezer laat weten: 'De meest onwetende en onvoorbereide figuur, uzelf, bent nu acteur; het leven is het libretto'. Mijn favoriete kroniek gaat, tot besluit, over de dichter Loomis, auteur van een zestal dichtwerken waarvan de tekst geheel en al blijkt samen te vallen met de titel. Wat niet wegneemt dat Loomis voor zijn Opus 2 *Veldbed* anderhalve maand in een huurkazerne op een veldbed bivakkeert, dat hij voor zijn gedicht *Baskenmuts* met grote inspanning Baskisch leert en dat pas na jaren van intense studie van filosofie en godsdienst zijn magnum opus tot stand komt, dat volgens een enthousiaste Bustos Domecq 'met zekere berusting of ook wel ironie' de titel *Misschien* draagt.

Welnu, als ik bij Erik Hagoort lees over ontmoetingskunstenaars die bij wijze van kunstwerk met iemand op reis gaan, andermans dromen bewaken of alleen hun eigen anderszijn cultiveren, zonder daar iets speciaals voor te doen of te laten – dan denk ik dat de ontmoetingskunst moeiteloos een plaatsje in de *Kronieken van Bustos Domecq* had kunnen krijgen. In dat geval zouden we voor de rest van de avond kunnen volstaan met een smakelijke schaterlach; wie weet is gezamenlijk lachen ook wel een vorm van ontmoetingskunst.

Maar dat is natuurlijk niet de bedoeling. Erik Hagoort is bovendien zo vriendelijk geweest de ontmoetingskunst volkomen serieus te nemen en hij weet er zoveel behartigenswaardigs over te vertellen, dat ik er ook serieus van ben

geworden.

Wat mij dan opvalt, dat is dat deze ontmoetingskunst zich eigenlijk vooral tegen één ding keert, al dan niet expliciet - tegen het moderne dogma van de esthetische autonomie. Kunst behoort volgens deze ontmoetingskunstenaars niet volkomen op zichzelf te staan en is niet moreel indifferent. Ook Erik Hagoort lijkt die mening toegedaan, want hij benadert de ontmoetingskunst voornamelijk vanuit de ethiek – wat zo gek nog niet is, want voor een esthetische benadering ontbreekt het aan concrete, zintuiglijk waarneembare kunstwerken. Dat is natuurlijk tevens de belangrijkste reden waarom het zo moeilijk is om tot een esthetisch oordeel, zoals gebruikelijk in de reguliere kunstcritiek, te komen. Tegenover ontmoetingskunst staat de kunstcriticus met lege handen.

Maar het gaat kennelijk nog wel om ontmoetings*kunst* – men hecht eraan al die merkwaardige activiteiten als ‘kunst’ te presenteren, en niet als sociaal werk of als therapie of als gezelligheid. Ik zou zeggen: daarmee haal je vanzelf ook de autonomie in huis, omdat die nu eenmaal sinds de 18^e eeuw fundamenteel is voor ons kunstbegrip. Ook wanneer je je ertegen verzet, zoals de avant-garde van de vroege 20^e eeuw dat al eerder heeft gedaan, blijf je er op de een of andere manier aan vast zitten - ook een negatieve relatie is een relatie.

Dat neemt niet weg dat aan het *verschijnsel* van de ontmoetingskunst ook nog een andere conclusie kan worden verbonden, juist doordat zij zich tegen de esthetische autonomie verzet of zich er niets van aantrekt (wat in dit geval op hetzelfde neerkomt).

Dat de esthetische autonomie onder vuur ligt (ook buiten de ontmoetingskunst trouwens), wijst niet alleen op een zeker onbehagen, maar ook op het feit dat die autonomie kennelijk niet meer vanzelfsprekend is. En dat wijst, op zijn beurt, weer op een verandering van een uitermate fundamenteel kaliber. Niet een verandering van stroming, van vorm of van stijl, maar een verandering van ons hele kunstbegrip. Wat we onder kunst verstaan is namelijk niet iets eeuwig of tijdloos, maar het is afhankelijk van bepaalde semantische coördinaten die op een bepaald moment zijn opgekomen en die dus ook weer kunnen verdwijnen.

Zo is het idee dat kunst autonoom is een product van de 18^e eeuw – vóór die tijd haalde niemand het in zijn hoofd om te denken dat een kunstenaar in zijn werken niet zou hoeven te gehoorzamen aan de normale religieuze, morele en politieke wetten. Eveneens uit de 18^e eeuw stammen typisch moderne, maar van oorsprong typisch romantische noties als originaliteit, authenticiteit, kunst als vorm van verzet of kritiek, kunst die grensverleggend moet zijn, een avant-garde voor de rest van de samenleving, et cetera. Ook deze noties, die ruim twee eeuwen het moderne kunstbegrip hebben gevormd, liggen tegenwoordig, net als de esthetische autonomie, onder vuur, d.w.z. ze zijn niet meer vanzelfsprekend. Vandaar alle verwarring en vandaar de vaak gehoorde constatering dat de kunsten in ‘crisis’ verkeren.

Je kunt het vergelijken met een spel waarvan de regels veranderen, terwijl de wedstrijd gewoon doorgaat – een knappe scheidsrechter die dan nog precies weet wanneer hij wel of niet moet fluiten. Erik Hagoort zal begrijpen wat ik bedoel, want

dat is het probleem waar hij tegenaan is gelopen in zijn verkenning van de mogelijkheden om de ontmoetingskunst te beoordelen.

Zijn oplossing om het beoordelen zelf in twijfel te trekken, vind ik niet alleen listig en filosofisch - ik zie er, net als in de ontmoetingskunst zelf, óók een symptoom in van die fundamentele verandering, die zeer grondige paradigmawisseling, van het kunstbegrip. Tegenover deze verandering, die zich aan ons voltrekt terwijl we eraan meewerken, staan we, net als de kunstcritici tegenover de ontmoetingskunst, met lege handen. Want we hebben geen idee wat er voor het bestaande kunstbegrip in de plaats zou kunnen komen. We kunnen er hooguit over speculeren. Op de tast.

(Praatje op bijeenkomst over ontmoetingskunst in de Westergasfabriek, Amsterdam, juni 2005, n.a.v. Eric Hagoort. *Goede bedoelingen. Over het beoordelen van ontmoetingskunst*)